

serne sydpå, har man udmærket vidst, men af nationale grunde blev vægten ikke ligefrem lagt her. Til gengæld måtte Niels W. Gade så efter hjemkomsten sande, at han ikke altid kunne tilfredsstille sine kritikere, som fandt at hans stil ændrede sig til det mere internationale – altså afvigende fra ungdomsværkernes nationalromantiske præg.

Som tidligere påvist af Niels Martin Jensen – Dansk Identitetshistorie bd. 3, s. 188-336 – var der nemlig et ikke ringe islæt af ideologi i holdningen til danske komponister, hvis værker forventedes at have dette nationale præg, hvad der så konkret lå i dét. Musik er ikke så uskyldig og neutral, som naive sjæle kunne formode. Og det kom til at ramme Niels W. Gade, hvis position i det danske musikliv dog fortsat var ubestridt i hele hans levetid.

Et enkelt aspekt kan undre, når det gælder den grundigt dokumenterede gennemgang af Gade og hans aktiviteter. En del af hans værker har holdt sig på repertoiret hele tiden, mens andre er blevet genopdaget eller ligefrem nyopdaget. Blandt de sidstnævnte har været en del kammermusik, som vel er noget af det, der for alvor er blevet positivt revurderet. At han i Tyskland spillede kammermusik med notabiliteter som Joseph Joachim og Johannes Brahms kan man konstatere med interesse. Men hvordan var forholdene på dette felt i København? Det ved man åbenbart ikke ret meget om.

Det kan noteres, at Inger Sørensen afholder sig fra egentlige værk-gennemgange, hvad der har den naturlige forklaring, at dette fornuftigvis bør udsættes, for lykkeligvis er en totaludgivelse af Niels W. Gades værker ved at blive realiseret. Og det er allerede hørbart. Den foreliggende biografi slutter sig på det bedste til forfatterens tidligere arbejde om dynastiet Hartmann, og man spørger sig selv, hvad bliver det næste?

Anders Monrad Møller

J.P.E. Hartmann og hans kreds. En komponistfamilies breve 1780-1900. Udgivet med indledning og noter af INGER SØRENSEN. Bd. 4. Breve i privat eje. Det Kongelige Bibliotek og Museum Tusculanums Forlag, 2002, 620 sider.

Det er altid rart at få ret. I en anmeldelse (HT 101, s. 580-84) af de første tre bind i denne række spåede recensenten, at der nok ville dukke flere breve op fra private skuffer og skabe, som ville nødvendiggøre udgivelsen af et supplementsbind. Og ganske rigtigt, her er det. Man tør næsten ikke vove pelsen nok en gang, men mon ikke det ad åre kan blive til nok et da capo? I det foreliggende tilfælde kan man ikke alene konstatere, at nyt er dukket op, men også, at det i vid udstrækning efter manuskriptets færdiggørelse er blevet overdraget Det Kgl. Bibliotek.

Der er ikke grund til at konstatere meget andet, end at de prisværdige udgivelsesprincipper fra de første bind naturligvis er fulgt op. Tyngdepunktet ligger kronologisk i anden halvdel af det nittende århundrede, og centralt står Emil Hartmanns breve til hustruen Bolette i årene 1863 til 1897. Det er tildels rystende læsning, idet J.P.E. Hartmanns søn på trods af ikke ringe anerkendelse – ikke mindst i Tyskland – desværre aldrig psykisk kom ud af den fædrene slagskygge. Emils verbale overfald på Bolette forekommer uhyrlige, men det hindrer ikke udgiveren i at afvise, at ægteskabet skulle have været ulykkeligt. Forklaringen turde vel være, at den syge Emil Hartmann fik lidt luft ved denne brevskrivning. Og det har ægtefællen åbenbart forstået – desværre er hendes breve ikke bevaret.

Det gælder dette fjerde bind, som det gjaldt de første tre, at der er meget at hente til belysning ikke alene af tidens musikmilieu, men også af mangt og meget andet.

Anders Monrad Møller

POUL DUEDAHL (red): Jeg har aldrig kendt mage til land ... Rejseberetninger fra Danmark gennem 1000 år. Aschehoug 2002, 319 s., kr. 299,00.

Den foreliggende bog bringer 24 flersides uddrag af »rejseberetninger« fra Adam af Bremen over Jón Olafsson, Charles Ogier, Robert Molesworth, Francisco de Miranda, Karel _apek og en Yongjin Chen anno 2000. De to dusin forfattere får hver en ultrakort manchete – af og til med en lille pegefinger. Og imellem de større afsnit er anbragt temaopslag med mere kortfattede udpluk fra en lang række skrifter, kronologisk opregnet i litteraturlisten. I tilgift nok en litteraturliste med beretninger, som ikke er citeret.

Sigtet er ifølge udgiveren, »at betragte den danske statsdannelse udefra«, og dette dækker udmærket indholdet, selvom betegnelsen rejseberetning i titlen skal opfattes meget bredt. I den supplerende indledning betoner Michael Harbsmeier, at nogle af beretningerne »forekommer aldeles uskyldige, mens andre derimod tilvejebringer en hel række spørgsmål om konteksten og ophavssituationen og om ophavsmanden eller -kvinden.« Det tør antydes. Men det er man altså ikke gået videre med, så i den forstand er bogen med denne række smagsprøver kun brugbar som appetitvækker. Hvad de kendte navne angår, må udgiveren på forhånd indrømme, at Adam af Bremen jo altså ikke selv havde været på rejse, men det kan man godt tilgive ham. At den uundgåelige Molesworth tilgodeses med det samme sure opstød om det grimme danske sprog hele to gange – side 123 og side 147 – er vel lige i overkanten. Det samme gælder i øvrigt David Hohnen, hvis omtale af rødgrød forekommer både side 102 og side 219 – endda i to forskellige oversættelser. Den, der har læst Miranda i sin helhed, vil nu nok netop foretrække at gentage den øvelse, selvom det må indrømmes, at den livlige venezuelaner får luftet sin virilitet særdeles grundigt også i udpluk.

Morsomst er de mere ukendte, hvor man ganske rigtigt hurtigt stiller sig selv spørgsmål om pågældendes baggrund m.m.. Poul Egedes referat af grønlænderen Pooqs samtale med sine venner om oplevelserne i København virker ikke overbevisende. Det ligner en konstruktion, selvom netop Poul Egede naturligvis på daværende tidspunkt var den eneste i verden, der kunne udforme en sådan. Den vittige Monica Redlich er citeret for følgende: »Der var engang en dansker, som ikke kunne lide familiefester. Men han rejste heldigvis bort, og skandalen er siden helt blevet dysset ned af hans slægtninge.« Hun skulle dog aldrig være professionel? Bogens største scoop er nok Mary Wollstonecraft – mor til en berømmelse – som efter en halv dags ophold i en by var i stand til at vurdere både familiestruktur og børneopdragelse med generaliseringer ud i det ekstremeste absurde. Dette er anno 1796, og sagen er helt åbenbart, at her er vi i en brevskrivningsgenre, hvor rejsen kun er anledning til personlige overvejelser, som kunne være nedskrevet hvorsomhelst. Således er det overladt til læseren at gøre sig sine egne iagttagelser, og det er i sig selv fornøjeligt. Publikationens største nytte vil i kraft af litteraturlisterne være som håndbog.

Anders Monrad Møller